

a studentica Bauhausa I. Tomljenović radi foto-montaže za plakat i katalog berlinske izložbe »Diktatur in Jugoslawien«.

Poticaj socijalnim težnjama u fotografiji dala je izložba »Neue Sachlichkeit« »Film und Foto« Deutscher Werkbunda, koja je samo godinu dana nakon premijere u Njemačkoj postavljena u Zagrebu u okviru Zagrebačkoga zbora. Predstavnici su toga smjera I. Habermüller, O. Grünwald, M. Szabo, E. Koroskony, Lj. Vidmajer, R. Fuchs, M. Fizi te posebno Otokar Hrazdira, koji je u Ivancu 1933. pokrenuo hrv. redakciju međunarodnoga fotografskoga časopisa »Galerija«, te seriju izložbi umjetničke fotografije. T. Dabac je prvi fotograf čiji će ciklus »Ljudi s ulice« (1932–1937) postići međunarodni ugled i priznanja, a njegov golemi opus dragocjeno je kulturno svjedočanstvo vremena. God. 1932. oživljava u Zagrebu aktivnost amaterske udruge pod nazivom Foto-klub Zagreb. Rad je obnovljen nizom vrijednih ponajprije klupskih, a poslije 1934. i redovitih međunarodnih izložaba. Iste godine počinje pod vodstvom dugogodišnjega tajnika Augusta Frajtića izlaziti mjesečnik »Foto-revija« (1932–40), koji je posebno zaslužan za stvaranje nacionalnoga stila u umjetničkoj fotografiji te za oblikovanje umj. mišljenja čitavih generacija naših umjetnika. God. 1938. sakupljena je zbirka od 100 djela hrv. fotografije, koja je izlagana po eur. i amer. zemljama, čijom zaslugom se i u svijetu ustalio naziv zagrebačka škola. God. 1939. pri Muzeju za umjetnost i obrt osniva se poseban odjel za fotografiju pod nazivom Fotografski muzej; iste godine osn. je Hrvatski fotoamaterski savez od klubova iz Osijeka, Zagreba, Daruvara i Sušaka, a 1941. pod uredništvom A. Frajtića pokrenut je mjesečnik za umjetničku fotografiju »Savremena fotografija« (izašla četiri broja).

Tijekom II. svj. r. zagrebački Foto-klub bilježi velike uspjehe izložbama »Lijepa naša domovina« 1941. na osnovi koje je godinu kasnije tiskana foto-monografija »Hrvatska zemlja«. IX. međunarodna izložba umjetničkoga svjetloposla priređena je 1942. u Zagrebu. U ratnome razdoblju hrv. fotografi izlažu u Sofiji, Bratislavi, Bukureštu. M. Grčević priređuje prvu samostalnu izložbu, T. Dabac autor je foto-monografije »Metropola Hrvata« (1943), a najveći je uspjeh prva foto-monografija u boji »Hrvatska zemlja ljepote« (1944). To najplodnije razdoblje hrv. fotografije obilježile su umjet. individualnosti B. Kojića, O. Schnura, Vlade Cizelja, Alberta Starzyka, N. Zege, Georga Skrigina, do M. Grčevića i Đ. Griesbacha. Jedan broj fotografa priključuje se partizanskome pokretu. Elvira Kohn bilježi događanja u Topuskome, Georg Skrigin radi u tradiciji zagrebačke škole; radovi A. Roce i M. Pavića također nadilaze dokumentarnu vrijednost.

U prvim poratnim godinama hrv. fotografi uspijevaju zadržati tehnološku i umjetničku razinu. God. 1946. održavaju u Dubrovniku »Izložbu umjetničke fotografije«, za razliku od brojnih dokumentarnih panoa socrealističkoga smjera koji prevladavaju u tome razdoblju. Iste je godine pokrenut u Osijeku časopis »Naša fotografija«. God. 1951. obnavlja se tradicija međunarodnih izložbi fotografije »Zagreb-salon« koja traje sve do danas, u Zadru se pokreće manifestacija »Čovjek i more«. Pedesete godine obilježene su ponovno djelatnošću T. Dapca, autora ponajbolje portretne fotografije kao i pejzaža i kulturnih spomenika. O. Hohnjec naš je prvi izlagač kolor-fotografije, M. Grčević uvodi novi žanr tzv. life-fotografije, a Đ. Griesbach i M. Szabo, V. Zuber, Zlata Miznert, F. Soprano, S. Pavić, I. Medar i Alojz Orel održavaju intimističku tradiciju i izdvajaju se estetikom čistoga likovnoga motiva. Unatoč zadanim temama socrealističke industrijalizacije, M. Pavić i Z. Movrin uspijevaju postići zavidnu vrsnoću. U pedesetim godinama počinje popuštati kontinuitet tradicionalizma, a naglašava se inovativni pristup. Znan je utjecaj imao program grupe »EXAT 51« o izjednačivanju čiste i primijenjene umjetnosti. Autorska interpretacija realnosti i mogućnosti medija nazočni su kod Ivana Filipina i Nikole Vučemilovića (Split), te Virgila Giuricina (Rovinj). Promjena gledanja na pejzaž sagedava se ponajbolje u radu braće Z. i A. Brkana (Zadar), a krajem 50-ih i poč. 60-ih godina primjećuje se zanimanje za detalj i strukturu – mikrofotografiju (Đ. Griesbach, Z. Zrnc) i makrofotografiju (M. Koman, N. i J. Vranić) te za fotografizme (J. Četković). Autorske domete u snimaju umj. djela i spomenika dosižu T. Dabac, N. Gattin, K. Tadić i Ivan Oršić, Z. Mikas, Nedjeljko Čaće. Psihološka se motivacija prepoznaje u djelima M. Tudora i Valenta Grobenskoga, B. Balića te M. Braut. Fotografija akta javlja se u djelima J. Četkovića, A. Karolyja i S. Dimitrijevića. Novinske reportaže Pavla Cajzeka kontinuirana su fotografska povijest glavnoga grada kroz punih četrdeset godina.

Sustavno proučavanje fotografskoga nasljeđa započelo je u Hrvatskoj izložbom »100 godina fotografije u Hrvatskoj« u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu 1966. God. 1972–78. izlazi časopis »SPOT«, a 1978. objavljen je »Almanah zagrebačke fotografije«.

Sedamdesetih godina inovacije u fotografiju unose (S. Tadić, Virgil Giuricin, M. Hlača, T. Gotovac, J. Klarica). Dinamičan omladinski tisak kroz redakcije »Poleta« i »Studentskoga lista«, ali i »Lausa« i »Iskre« problematizira fotografiju zbivanjima u vlastitoj generaciji (Mio Vesović, I. Posavec, F. Vučemilović, A. Zelmanović, Boris Cvjetanović, D. Dučak). U fotografiju prodiru i novi umjetnički stavovi od hiperrealističke do konceptualističke pojavnosti Ž. Jerman, Ž. Borčić i B. Dimitrijević te V. Gudac. Dorada fotografije u umjetničke svrhe privlači fotografe P. Dapca i Enesa Midžića te G. Šmider i N. Orel u Pulj. P. Dabac istražuje značenja fotografije po sebi, što kulminira u mapi »Osjećaj prirode na kraju 20. stoljeća«, 1982. Promjene na istome motivu nastale refleksima svjetla istražuje Pero Vranković. Z. Vucelić najavljuje neoromantizam kroz imitiranje tehnika XIX. st. Fotografijom se često služi tzv. nova umjetnička praksa (S. Iveković, D. Martinis, B. Dimitrijević). Potkraj 80-ih i poč. 90-ih najmlađa generacija ponovno otkriva portret, ponekad reestetiziran, ili se služi simulacijama situacija (S. Đukić, Damir Babić, Aleksandar Ivić, Ivica Franić, Ante Alivodić, Bruno Kokot, Damir Hoyka, Ozren Drobnjaković).

Izdavačka djelatnost uvjetuje specijalizaciju pojedinih autora za područja primijenjene fotografije. Najzanimljivija prezentacija arhitekture i dizajna razabire se kroz djela D. Fabijanića, Ž. Stojanovića, M. Topića i Miljenka Smokvine. Pioniri modne fotografije s naglašenom tzv. kasual-situacijom bili su u 70-im godinama Ivan Balić Cobra, Čedo Komljenović i Saša Novković. Prepoznatljiva autorska interpretacija u području fotografije odjevanja uočava se u pristupu modelu i režiranju kod S. Lupina, Romana Grozića i Borisa Berca.

Vraćanje na dokumentarnu, reportažnu fotografiju uvjetovano je u posljednje tri godine ratnim stanjem (J. Mimica, R. Ibršević, M. Topić, Z. Kalle, Z. Filipović, M. Biljak, I. Vrtarić, A. Maračić, M. Kovač); fotografije dramatično svjedoče o ljudskoj patnji, metaforički dokumentiraju stradanje životinja i bilja, a konstatiraju se logikom događanja te povratkom life-fotografiji.

ilustracija na str. 258 i 259

LIT.: J. Bach, Snimačstvo, u zborniku: Naša domovina, 1/2, Zagreb 1943. — A. Frajtić, Stimačstvo (Fotografija), ibid. — T. Dabac i J. Horvat, Metropola Hrvata, Zagreb 1943. — Sto godina fotografije u Hrvatskoj (katalog), Zagreb 1966. — Zagrebačka fotografija, Zagreb 1978. — N. Grčević, Fotografija devetnaestog stoljeća u Hrvatskoj, Zagreb 1981. — M. Tonković, Juraj i Karlo Drašković kao fotografi (katalog), Zagreb 1985. — A. Seferović, Tomaso Burato (katalog), Zadar 1991. — M. Tonković, Sto godina organiziranog fotoamaterizma u Hrvatskoj, u zborniku: »Dani Hrvatske fotografije«, Varaždin 1992. — Ista, Povijest hrvatske fotografije, Kontura, 1992, 11–12. — Fotografija u Hrvatskoj 1848–1951 (katalog), Zagreb, 1994. — Ž. Kć. i M. Ton.

FOTO-KLUB ZAGREB, udruženje fotografa amatera, osnovano pod pokroviteljstvom Društva za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu 1892. Članovi kluba prvi put izlažu svoje radove na Nacionalnoj umjetničkoj izložbi u Zagrebu 1894. Poslije I. svj. rata prestaje rad Društva za umjetnost i umjetni obrt pa foto-amateri osnivaju sekcije u okviru planinarskih društava. Do osamostaljenja foto-klubova dolazi 1929. Zagrebački foto-klub priređuje svoju prvu izložbu 1932. Iste godine počinje izlaziti »Foto-revija«. Prve klupske izložbe bile su nacionalnoga karaktera, od 1935. postaju međunarodne. Poslije II. svj. rata obnavlja se fotoamaterski pokret a Prva savezna izložba fotografije održana je u Zagrebu 1949. Od 1951. Foto-klub Zagreb priređuje tradicionalnu međunarodnu izložbu fotografije »Zagreb-salon«.

R.

FRANCESCO DI GIACOMO, (Alexander Francisci), firentinski slikar (XVI. st.). Radi u Dubrovniku 1568. i 1569. zajedno sa slikarom Antunom Fiorinijem, također iz Firence. U podjeli novca i sređivanju računa sudjeluje i staklar Ivan Marija Strozza.

LIT.: V. Han, Arhivska grada o staklarstvu u Dubrovniku (XIV–XVI. v.), Beograd 1979, str. 311.

FRANCESCO DI GIACOMO, venec. graditelj (XV. st.). Jedino se zna da je god. 1430. sklopio jednogodišnji ugovor za gradnju stolne crkve u Šibeniku, te je vjerojatno on prvi projektant i graditelj gotičke bazilike, čiji je izgled mijenjao pregradnjama i radovima drugih, kasnijih majstora.

LIT.: P. Kolendić, Šibenska katedrala pre dolaska Orsinijeva, Narodna starina, 1924, str. 157, 158. — Lj. Karaman, O Šibenskoj katedrali, HR, 1931, 5. — Ista, Umjetnost u Dalmaciji, XV i XVI vijek, Zagreb 1933, str. 40, 41. — N. B. B.